

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Ольга КОТЛЯР

*кандидат юридичних наук, доцент,
завкафедри міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Валерія АЛЕКСИШИНЕЦЬ

*здобувачка вищої освіти,
юридичний факультет
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

У сучасних умовах транснаціональна злочинність виступає не лише кримінально-правовою проблемою, а й комплексною загрозою національній безпеці, що безпосередньо впливає на стабільність державних інститутів та регіональний розвиток. Для України, яка перебуває у процесі європейської інтеграції, ключового значення набуває адаптація кримінального законодавства до *acquis* ЄС як передумова ефективної протидії таким загрозам.

Сучасна злочинність характеризується якісними трансформаціями, що проявляються у появі нових форм кримінальної діяльності, ускладненні методів її реалізації та зростанні рівня організованості. Особливої небезпеки набуває професіоналізація злочинності, найвищим проявом якої є організовані злочинні угруповання, здатні адаптуватися до соціально-економічних змін і функціонувати у транскордонному середовищі.

Окремі показники свідчать про трансформації у загальній структурі злочинності, зокрема про зростання корисливих мотивів, ускладнення злочинних методів та підвищення професіоналізму правопорушників. У сучасних умовах злочинність дедалі більше набуває рис професійної діяльності. Найвищою формою професіоналізації сучасної злочинності є організована злочинність, сутність якої полягає у здатності адаптуватися до змінних соціально-економічних умов та забезпечувати максимальну ефективність незаконної діяльності¹.

¹ Карпов Н.С. (2004). Злочинна діяльність: Монографія. К.: вид-во Семенко Сергія. 310 с.

Проблематика транснаціональної злочинності є предметом численних досліджень у галузях міжнародного та кримінального права, кримінології і криміналістики.

Крім того, ці дослідження розглядають правові та інституційні інструменти, необхідні для їх ефективного протидії. Важливу роль у дослідженні та координації міжнародної боротьби з транснаціональною злочинністю відіграють міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація кримінальної поліції та Міжнародна організація з міграції, які здійснюють аналітичну діяльність і сприяють розвитку міжнародного співробітництва у сфері запобігання злочинності.

Важливо враховувати позицію експертів ООН, висловлену під час Дев'ятого Конгресу ООН з питань запобігання злочинності та поведінки з правопорушниками у 1995 році. Згідно з цією позицією, організована злочинність становить пряму загрозу національній і міжнародній безпеці та стабільності. Діяльність організованих злочинних мереж є прямим викликом політичним і законодавчим інститутам держави та загрожує самим основам державності. Така злочинна діяльність порушує нормальне функціонування соціальних і економічних інститутів, підриває довіру до демократичних процесів, негативно впливає на розвиток суспільства та експлуатує соціальну вразливість населення².

Сучасна кримінально-правова політика ЄС у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю базується на системі правових актів, інституційних механізмів та принципів міждержавної співпраці. У межах європейського правового простору протидія транснаціональній злочинності розглядається як важливий елемент забезпечення безпеки, правопорядку та стабільності держав-членів. Відповідно до концепції формування простору свободи, безпеки та правосуддя Європейський Союз розробляє правові інструменти, спрямовані на запобігання організованим формам злочинності, що мають транскордонний характер та становлять загрозу для демократичних інститутів і економічних систем.

Формування кримінально-правових стандартів ЄС значною мірою здійснюється через директиви та рамкові рішення, які встановлюють мінімальні стандарти криміналізації та визначають механізми співпраці між правоохоронними й судовими органами держав-членів. Серед ключових правових актів слід відзначити **Директиву 2011/36/ЄС Європейського Парламенту і Ради про запобігання та протидію**

² Бандурка О.М. (2003). Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. Харків: Держ. спеціалізоване вид-во «Основа». 324 с.

торгівлі людьми і захист її жертв³, спрямовану на боротьбу з торгівлею людьми та захист постраждалих. **Директива 2018/1673 Європейського Парламенту і Ради про боротьбу з відмиванням грошей⁴ за допомогою кримінального права** встановлює мінімальні стандарти кримінальної відповідальності за відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Крім того, **Рамкове рішення Ради Європейського Союзу 2008/841/ЮВС про боротьбу з організованою злочинністю⁵** визначає правові засади протидії організованим злочинним угрупованням.

Реалізацію цих правових стандартів забезпечують спеціалізовані інституції ЄС. Зокрема, Європол сприяє співпраці між національними правоохоронними органами, забезпечує обмін оперативною інформацією та підтримує проведення спільних міжнародних операцій проти транснаціональних злочинних мереж⁶. Важливу роль у координації судової взаємодії відіграє Євроюст (Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінального правосуддя), яке сприяє співпраці між прокурорами та судами держав-членів, допомагає створювати спільні слідчі групи та забезпечує правову підтримку у складних транскордонних кримінальних провадженнях⁷.

Гармонізація кримінального законодавства України зі стандартами Європейського Союзу відбувається як на національному, так і на міжнародному рівнях. На внутрішньому рівні Україна провела комплексні реформи своєї кримінально-правової бази, адаптувавши Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс та інше пов'язане законодавство до європейських стандартів.

На міжнародному рівні Україна активно співпрацює з ЄС шляхом підписання та ратифікації численних міжнародних угод, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ці угоди зобов'язують Україну імплементувати правові стандарти ЄС у своє національне законодавство, зокрема у сфері кримінального права. Гармонізація має на меті узгодити законодавство України з міжнародними стандартами щодо прав людини,

³ Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>

⁴ Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng>

⁵ Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organized crime. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/841/oj/eng

⁶ Europol. (n.d.). *European Union Agency for Law Enforcement Cooperation*. URL: <https://www.europol.europa.eu>

⁷ Eurojust. (n.d.). *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*. URL: <https://www.eurojust.europa.eu>

прозорості судової системи, антикорупційних заходів, запобігання організованій злочинності, захисту прав власності та інших фундаментальних аспектів.

Процес гармонізації включає усунення прогалин у законодавстві, ліквідацію дискримінаційної практики, посилення захисту прав людини, вдосконалення судових процедур та зміцнення механізмів ефективної боротьби зі злочинністю. Ключовою віхою в європейській інтеграції України стало рішення держав-членів ЄС від 23 червня 2022 року надати Україні статус країни-кандидата до ЄС. Серед вимог ЄС щодо інтеграції центральне місце займає гармонізація кримінального законодавства України, зокрема для забезпечення ефективного запобігання та переслідування міжнародних і транснаціональних злочинів.

Один з основоположних договорів ЄС, Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)⁸, забезпечує правову основу для регулювання кримінального права в межах Союзу. Стаття 83 ДФЄС уповноважує Європейський Парламент і Раду, шляхом директив, прийнятих за звичайною законодавчою процедурою, встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень та покарань за особливо тяжкі злочини транскордонного характеру. Ці злочини включають тероризм, торгівлю людьми та сексуальну експлуатацію жінок і дітей, незаконну торгівлю наркотиками та зброєю, відмивання грошей, корупцію, шахрайство з платежами, кіберзлочинність та організовану злочинність. Рада також може визначати додаткові категорії злочинів на основі розвитку тенденцій злочинності, діючи одногосно після отримання згоди Європейського Парламенту⁹.

Аналіз кримінального права ЄС висвітлює кілька ключових особливостей: кожна держава-член зберігає власне кримінальне право; сфера застосування кримінального права нерозривно пов'язана з державним суверенітетом і тому суворо регулюється; ЄС може вимагати криміналізації певних діянь лише на національному рівні; акти ЄС не підлягають безпосередньому виконанню та потребують транспозиції в національне законодавство; а застосування кримінального права залишається прерогативою національних органів влади¹⁰.

Ефективна гармонізація вимагає широкої участі зацікавлених сторін, включаючи правоохоронні органи, громадські організації, наукові кола

⁸ European Union. (2012). *Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)*. Official Journal of the European Union, C326, 47–390.

⁹ Договір про функціонування Європейського Союзу. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU10267>

¹⁰ Хавронюк М. Проблеми адаптації положень Загальної частини чинного та перспективного кримінального законодавства України до кримінального права ЄС. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QPog9NGHKIs>

та інші відповідні установи. В Україні Указом Президента № 584/2019 від 7 серпня 2019 року було створено Комісію з питань правової реформи, яка створила робочу групу, присвячену розвитку кримінального права¹¹. Завдання групи включають розробку пропозицій для Президента щодо вдосконалення правової системи, зокрема щодо внесення змін до кримінального законодавства у відповідь на сучасні виклики та потреби демократичного суспільства.

Науковці та практики визначили конкретні сфери, що потребують узгодження з кримінальним законодавством ЄС, включаючи термінологію, юрисдикцію, покарання для фізичних осіб, відповідальність співучасників, незавершені злочини, відповідальність корпорацій, санкції та заходи для юридичних осіб, підстави для конфіскації активів, елементи кримінальних правопорушень та обтяжуючі або пом'якшувальні обставини¹². Хоча цей перелік не є вичерпним, він демонструє широкий спектр необхідної правової адаптації.

Однією з ключових проблем, що обмежують ефективну протидію транснаціональній злочинності в Україні, залишається недосконалість національного кримінального законодавства. Незважаючи на численні правові реформи, зберігаються прогалини в криміналізації окремих форм транснаціональної злочинності та в механізмах притягнення членів організованих злочинних груп до відповідальності за діяльність міжнародного характеру.

Ще однією важливою проблемою є недостатня координація між різними державними органами, відповідальними за боротьбу з організованою та транснаціональною злочинністю. Складна інституційна структура правоохоронної системи України іноді перешкоджає ефективній взаємодії між слідчими, оперативними та судовими органами, що призводить до дублювання функцій, затримок у розслідуваннях та зниження реагування на кримінальні загрози. На міжнародному рівні залишається потреба вдосконалити механізми обміну інформацією та координації з європейськими правоохоронними установами, зокрема Європол та Євроюстом.

Нові форми транснаціональної злочинності становлять додатковий виклик, зумовлений швидким розвитком цифрових технологій та глобальних інформаційних мереж. Сучасні транснаціональні злочинні організації використовують цифрові інструменти для координації

¹¹ Президент України. (2019, 7 серпня). *Указ № 584/2019 «Про утворення Комісії з питань правової реформи»*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>

¹² Пономаренко Ю. Імплементация *acquis communautaire* до положень Особливої частини кримінального законодавства України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QPog9NGHKIs>

діяльності, відмивання грошей та приховування незаконних фінансових операцій, що значно ускладнює зусилля з виявлення та переслідування.

Вирішення цих проблем вимагає встановлення стратегічних напрямків удосконалення політики України у сфері кримінального права. Основний напрямок передбачає подальшу гармонізацію національного законодавства з *acquis* ЄС. Цей процес передбачає впровадження європейських директив та стандартів у сфері кримінального права та адаптацію національних правових механізмів для задоволення вимог міжнародного співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю.

Посилення міжнародної співпраці є ще одним важливим напрямком. Участь України у спільних розслідуваннях, обміні оперативною інформацією та формуванні спільних слідчих груп підвищує ефективність боротьби з організованими злочинними мережами, які діють через національні кордони. Розвиток міцних партнерських відносин з установами ЄС, відповідальними за координацію діяльності правоохоронних та судових органів, є особливо важливим у цьому контексті.

Незважаючи на проведені реформи, в Україні зберігаються проблеми, пов'язані з фрагментарністю криміналізації окремих форм транснаціональної злочинності, недостатньою координацією між правоохоронними органами та обмеженою ефективністю міжнародної взаємодії. Додаткові виклики створює розвиток цифрових технологій, які активно використовуються злочинними мережами.

У зв'язку з цим актуальними напрямами вдосконалення кримінально-правової політики України є: подальша гармонізація законодавства з *acquis* ЄС; посилення інституційної координації правоохоронних органів; розвиток міжнародного співробітництва; впровадження цифрових технологій у сферу кримінальної юстиції.

Отже, гармонізація кримінального законодавства України зі стандартами Європейського Союзу є ключовим чинником підвищення ефективності протидії транснаціональній злочинності. Реалізація цього процесу потребує комплексного підходу, що включає законодавчі зміни, інституційну модернізацію та активізацію міжнародної співпраці. Це сприятиме зміцненню національної безпеки та формуванню ефективної кримінально-правової політики в умовах сучасних викликів.